

Tiedotusvälineet kansainvälisissä suhteissa

KLEINWÄCHTER, Wolfgang. *Massenmedien in den internationalen Beziehungen. Politische und völkerrechtliche Probleme der internationalen Beziehungen im Bereich der Information.* Dissertation B, Karl-Marx-Universität, Institut für internationale Studien. Leipzig, 1981. 184 s.

Wolfgang Kleinwächterin väitöskirja koostuu pikemminkin viidestä laajahkosta, varsin moniaikensisesta artikkelista, kuin tiukasti yhteen teemaan syvälle paneutuvasta tutkimuksesta. Erityisesti työ käsittelee uuden kansainvälisen tiedotusjärjestyksen ongelmia. Se jäsentää, systematisoi ja herättää monia kysymyksiä tältä alueelta. Tekijän panos kansainvälisen viestinnän tutkimuksen alueella painottuukin politologiin, kansainvälis-oikeudellisiin ja sopimus-teoreettisiin ja käytännöllisiin kysymyksiin, mutta siinä on myös 'tiedotusopillista' tarkastelua.

I

Tutkimus jakaantuu viiteen lukuun. I luvussa (35 s.) tekijä tarkastelee ideologista taistelua, tiedotusvälineitä ja kansainvälisiä suhteita tiedonvälityksen alueella. Hän määrittelee tiedotusvälineiden roolin kansainvälisissä suhteissa rauhanomaisen rinnakkainelolon oloissa, tekee eräitä johtopäätöksiä teorian alueella, selvittää ideologisen tekijän merkitystä imperialismin ulkopoliitiikassa sekä erottelee ideologisen taistelun ja ideologisen sodan vastakohtaisuuksia. Tiedonvälityksen alueen kansainvälisiä suhteita hän käsittelee välineiden teknisen kehityksen, suhteiden muodon ja sisällön sekä nykyisen tiedotussuhteiden muodostaman järjestelmän avulla. Luvussa määritellään myös tiedonvälityksen peruskäsitteitä ja kansainvälisten tiedotussuhteiden tutkimuskohdetta.

Wolfgang Kleinwächter lähtee siitä, että nykyajan kansainvälisissä suhteissa ideologisen tekijän merkitys on kasvanut. Tämä muuttaa joukkotiedotusvälineiden roolia näissä suhteissa laadullisesti sekä yksittäisten valtioiden ulkopoliitiikassa että kansainvälisten suhteiden kokonaisjärjestelmässä. Näin ollen "joukkotiedotusvälineillä on yhä suurempi rooli ihmiskunnan peruskysymysten, rauhan, aseriisunnan ja liennytyksen ratkaisussa ja laajentamisessa" (s. 3). Tiedonvälityksen alue tulee suhteellisen itsenäiseksi kansainvälisten suhteiden alueeksi, joka on kiinteässä yhteydessä poliittisiin, taloudellisiin, tieteellis-teknisiin ja henkiskulttuurillisiin suhteisiin.

Se tosiasia, että kansainvälisten suhteiden kokonaisjärjestelmässä on tätä nykyä kehittynyt käytännöllisesti katsoen uusi alue - tiedonvälityksen kansainväliset suhteet -, merkitsee kansainvälisten suhteiden teorian kannalta, että näihin liittyvien ongelmien analyysi on tullut ajankohtaiseksi ja välttämättömäksi tutkimustehäväksi. Kleinwächterin mukaan tällaisen analyysin tulisi lähteä siitä havainnosta, että "tiedon levitys liittyy joka tapauksessa läheisesti ideologian levitykseen, että se on puolueellista, että joukkotiedotusvälineet ovat konkreettisten yhteiskunnallisten luokkien ja ryhmien hallussa olevia välineitä" (s. 4). Tällaisiin tutkimusongelmiin, kuten tiedon sisältö, levityksen päämäärä ja periaatteet, välineiden käyttövalta ym., voidaan vastata hänen mukaansa vain sen tosiasian pohjalta, että nykyajan kansainvälisissä suhteissa on vastakkain "kaksi laadullisesti erilaista tiedonvälitysjärjestelmää, joiden välillä käydään katkeraa kamppailua" (s. 4).

Kleinwächter toteaa tiedotusvälineiden laadullisesti uudesta roolista, että se aiheuttaa myös seurauksia peruskategorioiden määrittelylle. Marxilais-leniniläisessä kansainvälisten suhteiden teoriassa tähän liittyviä käsitteitä ovat "kansainvälinen voimasuhde", "kansallinen turvallisuus", "legitiimit edut", "konflikti" ja "kansainvälinen ilmapiiri"; käsitteitä ja niiden suhteita ei ole riittävästi kehitetty. Hän tekee eron ideologisen kamppailun ja ideo-

logisen sodan välillä. Ensinmainittu on objektiivisesti kehittyvä ja kärjistävä, jota käydään sekä sosialistisen että porvarillisen ideologian puolelta: marxilais-leniniläisen käsityksen mukaan tässä kamppailussa on "jokaisen osapuolen sanottava, osoitettava ja selitettävä, mitä tavoitteita ja ihanteita se puolustaa, mitä se tekee ihmiskunnan hyväksi, mitä ratkaisumahdollisuuksia se esittää aikakautemme ongelmien ratkaisemiseksi". Tämä tapahtuu kansainoikeuden periaatteiden mukaan. Sen sijaan ideologisessa sodassa kysymys "ei ole tavoitteiden ja ihanteiden esittelystä, vaan oman politiikan peittämisestä, ei globaalisten ongelmien ratkaisupyrkimyksestä, vaan ulkomaisen vihollisvaltion sosiaalisen perustan murentamisesta sen asioihin sekaantumalla" (s. 13-14). Tämä estää liennytyä, kiihdyttää objektiivisesti kilpavarustelua, estää kansainvälistä yhteistyötä ja myrkyttää kansainvälistä ilmapiiriä.

"Kansainväliset suhteet ovat alusta lähtien olleet erottamattomasti sidoksissa kansainväliseen viestintään" (s. 21). Tämä koskee myös erilaisen yhteiskuntajärjestyksen omaavien valtioiden suhteita. Marxin toteamukseen viitaten, että kansainväliset suhteet eivät ole muuta kuin "määrätyn kansainvälisen työnjaon ilmaus" ja "tuotantosuhteiden jatke", Kleinwächter toteaa, että tiedotusvälineet ovat näissä suhteissa kahdella tavalla määräytyneitä. Yhtäältä kunkin konkreettis-historiallisen yhteiskuntamuodostuman tuotantosuhteet määräävät tiedotusvälineiden toimintaa ja niiden sisällön osatekijöitä ("mitä" välitetään) ja toisaalta tuotantovoimien kehitystasosta riippuvat viestinnän mahdollisuudet ja ulottuvuudet ("miten" välitetään). Tekijä korostaa, että nykyisessä viestintäteknologian kehityksessä on monia täysin tutkimattomia poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia, sosiaalipsykologisia, kulttuuri- ja ideologisia aspekteja, jotka ovat relevantteja kansainvälisille suhteille.

Kansainvälisen viestinnän tutkimuskohteeseen Kleinwächter sisällyttää "kaikki joukkotiedotusvälineiden toimintaan välittömästi ja välillisesti liittyvät kysymykset, joilla on kansainvälistä merkitystä" (s. 29). Näitä osa-aluei-

ta hän ryhmittelee seuraavasti:

- (1) *Tiedon levitys.* Tähän kuuluvat yksisuuntaisesti valtioiden rajat ylittävä tiedon levitys radio- ja tv-lähetysten, uutistoimistojen ja säännöllisesti ilmestyvien ulkomaille tarkoitettujen julkaisujen avulla. Levitys tapahtuu enimmäkseen ilman nimenomaista sopimusta radioaaltojen tai postin välityksellä yleisten kansainvälisten periaatteiden mukaan.
- (2) *Tiedon vaihto.* Tähän luetaan uutisten, artikkeleiden, ohjelmien, elokuvien ym. vaihto, tietotoimistojen, aikakaus- ja sanomalehtien sekä radio- ja tv-asemien välillä. Vaihtoa säännellään yleensä kaupallisin tai ei-kaupallisin sopimuksin.
- (3) *Yhteistyö viestinnän alueella.* Tähän sisältyvät erilaiset yhteistyömuodot erityisesti radion ja tv:n alalla, kuten yhteistuotantanto ja yhteislähetykset. Yhteistyötä säännellään yleensä kaupallisin sopimuksin.
- (4) *Instituutioiden ja järjestöjen yhteydet.* Tähän kuuluvat tietotoimistojen, toimitusten, kustantamoiden, radio- ja tv-yhtiöiden sekä ammattiliittojen suorat kontaktit, säännöllinen kokemusten vaihto, yhteisten tilaisuuksien kuten seminaarien ym. järjestäminen jne.
- (5) *Toimittajien työolot.* Tähän kuuluvat ulkomaantoimittajien työolot, toimittajavaihto ja toimittajien ammattityöhön liittyvät kansainvälisesti merkittävät asiat kuten eettisten koodien kehittäminen ym.
- (6) *Koulutus ja tutkimus.* Tähän sisältyvät toimittajakoulutuksen kansainväliset yhteistyökysymykset, kuten kurssien järjestäminen, opetusohjelmien laatiminen, apurahojen turvaaminen, opettajien vaihto, oppimateriaalin tuottaminen sekä tutkimuksen kansainväliset yhteistyökysymykset.
- (7) *Teknologiset kysymykset.* Tähän luetaan tiedotusvälineiden perustamiseen ja käyttöön liittyvät sellaiset materiaaliset kysymykset kuin teknisten laitteiden toimitus, teknologian siirto, viestinnän perusrakenteiden luominen, ohjelmatuotannon koneiston perustaminen mukaan lukien välttämättömän teknisen henkilöstön koulutus.
- (8) *Muut tekniset kysymykset.* Tähän kuuluvat radiotaajuuksien käyttö- ja jakokysymykset, kan-

sainvälisen uutis- ja tietoliikenteen maksujen vahvistaminen, tekokuiden lähettäminen sekä tekijänoikeuskysymykset ym.

Kansainvälisessä viestinnässä on siis erilaisia muotoja ja tasoja. Niitä voidaan kehittää valtiollisella ja ei-valtiollisella tasolla, sopimusteitse, puhtaasti kaupallisella pohjalla tai ne voivat olla sopimuksettomassa tilassa. Kleinwächter luonnehtii näiden suhteiden ja tasojen laadullisia eroja sosialististen, kapitalististen ja kehitysmaiden välillä ja kunkin ryhmän kesken. Hänen mukaansa näissä suhteissa 80-luvun viestintärakenteiden periaatteellinen ja olennainen kysymys on "viestintäimperialismin" syrjäyttäminen, tiedonvälityksen "dekolonisaatio", mikä on saanut ilmauksensa vaatimuksena uudesta kansainvälisestä tiedotusjärjestyksestä.

II

II luvussa, joka on samalla työn laajin, (46 s.) analysoidaan kansainvälisten tiedonvälityssuhteiden demokratisoimiseen liittyviä poliittisia ja kansainoikeudellisia peruskysymyksiä. Kohteena ovat tiedonvälityksen sisältö ja päämäärä, sota- ja rotupropagandan kielto, rauhan ja kansainvälisen yhteisymmärryksen lisääminen. Edelleen tarkastellaan niitä perusperiaatteita, jotka ovat relevantteja maiden rajoja ylittävässä tietovirrassa, kuten puuttumattomuus toisen valtion sisäisiin asioihin ja samanarvoisuus. Tiedonvälityksen yhteistyötä käsitellään periaatteiden ja muodon kannalta eli miten ja millä normatiivisella perustalla yhteistyö kehittyi. Lopuksi pohditaan vapaus- ja vastuukysymyksiä valtioiden, toimittajien ja tiedotusvälineiden kannalta.

Kansainvälisen viestinnän demokratisoimisen ja dekolonialisoimisen peruskysymykset voivat kehittyä vain kansainvälisiä suhteita säätelevien normien ja periaatteiden mukaan. Oikeuksien ja velvollisuuksien subjekteina ovat vain kansainoikeudelliset subjektit, siis ensi sijassa valtiot, mutta eivät luonnolliset tai oikeudelliset henkilöt, kuten toimittajat ja yksityiset tai julkisoikeudelliset tiedotusvälineet.

Viimeksi mainittuja koskevat ne oikeussäännökset, jotka kussakin maassa ovat voimassa yleisten kansainoikeudellisten velvollisuuksien täyttämiseksi, ja näin tiedotusvälineet ovat kuitenkin "väkivalloittain sidoksissa kansainvälisesti sitoviin normeihin" (s. 37).

Kleinwächter osoittaa, että vaatimus tiedonvälityksen vapaudesta on syvimmiltään demokraattinen ja vallankumouksellinen tunnus. Jo John Milton - monet pitävät häntä tämän vapauden isänä - esitti "Areopagiticä"-teoksessaan (1644) käsityksensä mielipiteen ilmaisuoikeudesta, mikä ei lähtenyt absoluuttisen vapauden pohjalta. Kleinwächterin mukaan vapauden ja välttämättömyyden dialektinen ymmärtäminen on "ratkaiseva edellytys sananvapauden olemuksen ymmärtämiselle" (s. 66). Sananvapaus ei toteudu "kaikkien mahdollisten näkemysten, mielipiteiden, käsitysten ja tietojen anarkistisessa ja rajoittamattomassa levityksessä" vaan se asustaa siellä, missä "yhteiskunta luo kaikille ihmisille edellytykset heidän henkisten kykyjensä kehittymiselle kunkin ajan tietämyksen omaksumiseksi, luonnon ja yhteiskunnan kehityslakien tiedostamiseksi ja päätösten tekemiseksi asiantuntemuksen perusteella" (s. 66). Vapaudella on aina konkreettinen luokkasisältö. Sosialismissa lehdistön vapaus on konkreettinen väline, "ase ihmiskunnan edistyksen ja paremman elämän puolesta: oletteko koskaan kuulleet, että aseellisen armeijan sotilaille annetaan vapaus ampu mihin suuntaan tahansa" (Jürgen Kuczynski) (s. 67).

III

III luku (38 s.) on omistettu kehitysmaiden pyrkimyksille uuden kansainvälisen tiedotusjärjestyksen luomiseksi. Aluksi eritellään kolonialismin ja uuskolonialismin aiheuttamaa jälkeensä jääneisyyttä sekä epäsuhtaisuutta tiedotuksen perusrakenteessa ja tietovirroissa. Myös imperialististen välineiden aiheuttama sisällöllinen manipulaatio ja sen syyt ovat erittelyn kohteena. Sitoutumattomien maiden liikkeen pyrkimyksiä uuden tiedotusjärjestyksen puolesta tarkastellaan huippukokouksissa esitettyjen vaati-

musten kehityksen ja käytännön yhteistyömuotojen kannalta kuten uutispooli, yleisradioyhtiöiden yhteistyö, toimittajajärjestöt.

Kehitysmaiden viestintäolojen jälkeenjääneisyyttä Kleinwächter havainnollistaa jo julkaisuilla tuloksilla ja tilastotiedoilla (Unescon tilastot; F. Reyes-Matta; K. Nordenstreng & T. Varis; C. Hamelink; H. Schütt & W. Kleinwächter). Määrälliset epäsuhteet eivät kuitenkaan kerro tyhjentävästi "viestintäimperialismista", pikemminkin ne ovat "ytimeltään sisältökysymysten muodollinen ilmaus". Imperialististen välineiden "sisältömanipulaatiota" tekijä luonnehtii seuraavilla muodoilla:

- tapahtumien selostaminen kriisi-, konflikti-, katastrofi- ja sensaatiohakuisesti, jolloin etusijalle nousee "epätavallinen" tapahtuma yleisesti merkittävien poliittisten, taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuriprosessien sijasta;
- läntisiin pääkaupunkeihin ja valtakeskuksiin painottuva uutisointi, jossa kapitalististen maiden sisäpoliittiset tai näiden maiden keskinäisten suhteiden tapahtumat saavat pääpainon kehitysmaiden tai niiden keskinäissuhteiden tapahtumiin verrattuna.

Kleinwächter käy yksityiskohtaisesti läpi näiden epädemokraattisten viestintäsuhteiden ilmenemismuotoja vastaan suuntautuvaa sitoutumattomien maiden liikettä sen huippukousten etappeja analysoiden. Hän kritisoi myös sellaisia teesejä, joissa ylikorostetaan teknisten ja teknologisten edellytysten luomista uuden tiedotusjärjestyksen perustana ilman vastaavien sisällöllisten riippuvuuksien huomioonottamista, joissa tiedotuksen tasapainon luominen rajoitetaan tietovirtojen määrällisiin ja rakenteellisiin kysymyksiin sekä joissa luokkien voimasuhde häivytetään ja kamppailun tarkastelu rajoitetaan pohjois-etelä -vastakohtaisuudeksi (B. Osolnik).

IV

IV luku, joka on samalla suppein (27 s.), tarkastelee imperialistista oppia kaikenlaisen tiedon vapaasta kulusta. Kohteena on 'free flow'-opin alkuperä, sen kritiikki ja suhde vapaaseen tie-

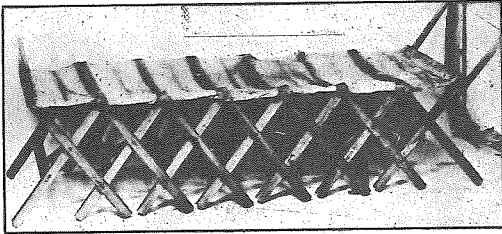
donkulkuun, mielipiteen ilmaisoikeuteen ja tiedon tavara-luonteeseen. Doktriinin jatkuvuutta ja muutosta tarkastellaan imperialismin 1970-luvun mukautumisstrategian, ulkomaanpropagandan aineellis-teknisen perustan vahvistumisen ja kehitysmaita kohtaan omaksutun joustavamman taktiikan pohjalta. Lopuksi tarkastellaan mukautumisstrategiaan ja sen käytännön seurauksiin liittyviä teoreettisia käsitteitä ja perusteita.

Pääeste kansainvälisen viestinnän demokratisoimiselle ja dekolonisaatiolle on imperialististen tiedotusvälinekonsernien käytäntö, joka perustuu "informaation vapaan kulun" opille. Kleinwächterin mukaan absoluuttisen vapaa kansainvälinen viestintä ei voi olla kansainvälisesti sitova perusta, vaan tavoitteet ja periaatteet löytyvät YK:n peruskirjasta.

Hän kritikoii sellaisia porvarillisia käsityksiä, joissa tieto nähdään "neutraalina tavarana", joka pitäisi olla vapaa kaikista vapaiden markkina lakien esteistä. Hänen mukaansa tiedonvälitys on "primääristi poliittis-ideologinen prosessi, joka ensi sijassa suuntautuu ihmisten ja ihmisryhmien ajatteluun, tunteisiin ja toimintaan" ja jolla kapitalistisessa tuotannossa on voiton maksimoinnin pyrkimys ja jota ei voida palauttaa näennäiseksi "neutraaliksi tavaraksi" teknis-taloudelliseksi aspektiksi (s. 129-130).

Kleinwächter toteaa, että porvarillisessa politologiassa viestintäkysymykset ovat jo jonkin aikaa saaneet huomiota. Näissä käsityksissä peruslähtökohtana ovat M. McLuhanin teesi globaalista kylästä ja H. Morgenthau ja Z. Brzezinskin ajatukset. 50- ja 60-luvulla käsitekehittäjä oli vähän. Hän mainitsee Unescon piirissä tuolloin kehitetyt uskolonialistiset strategiat, joita esittävät P. Coddington ja W. Schramm. Tällä hetkellä on nähtävissä kolme koulukuntaa. Yksi ryhmä pyrkii säilyttämään olevat viestintärakenteet ja esittämään uusia vaatimuksia sekä hyväksymään vain pintamuutoksia. Tätä vastassa on kasvava joukko tutkijoita, jotka ovat esittäneet olennaisia muutoksia kansainvälisen viestinnän rakenteeseen ja erityisesti uuteen tiedotusjärjestykseen, kuten H. Schiller, T. Varis, K. Nordenstreng, C. Ha-

melink, J. Becker ja H. von Nussbaum. Kolmas koulukunta hakee keskiasemaa, jossa free-flow-doktriinia ei pidetä ainoana perustana, vaan yleisiin, demokraattisiin periaatteisiin kuuluva. G. Weddel, J. d'Arcy, E. Ploman ja T. Hammarberg edustavat kolmatta koulukuntaa.

V

V luku (38 s.) analysoi YK:n ja sen alajärjestöjen roolia kansainvälisten tiedotussuhteiden kehityksessä. Aluksi käydään läpi YK:n toimintaa tiedonvälityksen alueella lähtien vuoden 1948 yleiskokouksen julistuksesta ja sen seurauksista. Sen jälkeen käsitellään satelliittilähetystyksiä, ulkoavaruuspäätöksiä ja tiedonvälitystä koskevia päätöksiä yleensä osana YK:n toimintaa. Sen jälkeen esitellään systemaattisesti Unescon toimintaa ensin vuosina 1946-72 ja sitten periodina 1972-80. Viimemainittuun ajanjaksoon sisällytetään joukkotiedotusjulistuksen, MacBride-komission, tiedonvälityksen kansainvälisen kehitysohjelman (IPDC), alueellisten tiedonvälityskokousten, "oikeus tiedonvälitykseen"-kysymyksen ja muiden Unescon ohjelmallisten toimien erittely.

Kleinwächterin mukaan YK ja sen erityisjärjestöt ovat tulleet uuden tiedotusjärjestyksen välienselvittelyn ja luomisen päänäyttämöiksi, joissa kiistellään ankarasti käytännön päätöksistä, käsitteistä ja asemista. Unescon joukkotiedotusjulistuksen (1978) merkitys on hänen mukaansa lähinnä siinä, että valtiot ovat siinä ensimmäistä kertaa yksimielisesti sopineet tiedotusvälineiden perustavista toimintaperiaatteista. Tämä ilmenee siinä, että julistuksella on selvä tavoite ja konkreettiset kriteerit arvioida välineiden toimintaa. Toiseksi julistus lähtee siitä, että tiedotusvälineet eivät ole oikeudettomassa tilassa, vaan niiden toi-

minnan täytyy perustua sekä kansallisiin että kansainvälisiin normeihin. Kolmas merkitys on siinä, että julistus puhuu kansainvälisen tietovirran rakenteen muutoksesta. Julistus on näin - Kleinwächter esittää myös sen heikkoudet - merkittävin lähtökohta kansainvälisesti sitovien normien ja koodien kehittämiseksi. Kleinwächter uskoo, että vaikka Unesco ei kehitykään "viestintäorganisaatioksi" pelkätään, niin viestintäkysymykset tulevat 80-luvulla enenevästi määräämään sen toimintaa.

* * *

Wolfgang Kleinwächter analysoi kansainvälisiä suhteita ja viestintää niiden osana marxilais-leniniläisiltä perustoilta nojautuen mm. neuvostoliittolaiseen tutkimukseen (mm. G. Arbatov, J. Kaslev, J. Kolosov), DDR:ssä tehtyyn tutkimukseen (mm. G. Grasnick, W. Neubert, E. Hexelschneider) ja käyttää hyväksi muita tutkimuksia (mm. A. Mattelart, H. Schiller). Tässä tutkimuksessa ei ole varsinaisesti uutta tutkimusaineistoa varta vasten koottuna, vaan tekijä dokumentoi jo olemassa olevaan tutkimukseen nojautuen. Erityisen systemaattisesti tekijä on analysoinut Unescon ja muiden YK:n alajärjestöjen päätös- ym. aineistoa.

Huomautuksia voi esittää ainakin tekijän viestintä-, informaatio- ja manipulaatiokäsitteisiin. Niissä hän nojautuu lähinnä marxismin klassikoiden ohjelmallisiin lähtökohtiin, mutta koko muu 'marxilainen' tai 'materialistinen' tutkimusperinne jää käsittelemättä (esim. H. Holzer, N. Garnham, W. Hund). Niinpä tekijältä jää lopultakin osoittamatta, missä ja miten 'manipulaatio' oikein ilmaantuu kansainväliseen viestintään, minkälaisella mekanismilla se toteutuu kansainvälisten uutistoimistojen ja tiedotusvälinekonsernien toiminnassa. Tämä on osaltaan myös yleisen viestintätutkimuksen puute. Vaikka nämä teoreettiset kysymykset eivät olekaan tutkimuksen pääkohteita, niin ne liittyvät olennaisesti otettuihin tieteenfilosofiisiin lähtökohtiin.

Kleinwächterin tutkimus antaa kattavan kokonaiskuvan niistä kehityslinjoista, jotka ovat

olleet havaittavissa uuden kansainvälisen tiedotusjärjestyksen luomisessa.

Jyrki Jyrkiäinen

Kulttuuri monikansallisten käsissä

MATTELART, Armand. *Multinational Corporations and the Control of Culture*. Sussex, The Harvester Press, 1979.

Mattelartin kirja ilmestyi ranskaksi jo vuonna 1976; käsillä oleva versio on kolme vuotta siten ilmestynyt englanninno.

Kirjassaan Mattelart analysoi monikansallisia yrityksiä - olipa niiden pääasiallisena toimialana sotatarvikkeet tai julkaisutoiminta - jotka kontrolloivat kulttuurin ja viestinnän osia alueita elektroniikasta ja avaruusteknologiasta mainontaan ja koulutukseen. (Termien multinational - monikansallinen, international - kansainvälinen ja transnational - ylikansallinen merkityksistä, ks. Varis, 1975. Johdonmukaisuuden vuoksi käytän Mattelartin termiä monikansallinen.) Mattelartin keskeisin kysymys on: Kuka kontrolloi kulttuuria, sekä sen 'materiaalisia' että 'ideaalisia' puolia (tai hieman toisin ilmaistuna 'laitteistoa' eli 'hardwarea' ja 'ohjelmistoa' eli 'softwarea') - ja millä keinoin? Tekijän mukaan tutkimuksen tarkoituksena on "... eritellä hallitsevien luokkien ideologisen hyökkäyksen muodot pääoman kansainvälisen kasautumisen nykyisellä tasolla, eritellä pääoman agenttien liikkuvuutta ja määritellä vallan siirrot, joita nykyinen vaihe pakottaa suorittamaan. Minkä tyyppinen ideologinen apparaatti on seurauksena pääoman kansainvälistymisestä?" (§. 2.)

Mattelart keskittyy tarkastelemaan monikansallisten yritysten harjoittaman kulttuurin kontrollin maailmanlaajuisista rakennetta. Tämä tekee kirjasta oikeastaan pioneerityön joukkotiedotustutkimuksessa, joka varsin myöhään, vas-

ta 1970-luvun alkupuolelta lähtien on havainnut kulttuurin ja kommunikaation kansainväliset mitasuhteet. Tämä 'löytö' on johtanut siihen, että on myönnetty varhaisempien mm. kolmannen maailman maita koskevien kulttuurin ja kommunikaation tutkimusten (esim. Schramm, 1964) rajoitukset. Noissa tutkimuksissa kehityksen ja kommunikaation kapeapohjainen analyysi jätti täydellisesti huomiotta globaalit (ulkoiset) puitteet, jotka vaikuttavat kansallisiin olosuhteisiin (tällaisen lähestymistavan kritiikistä ks. Golding, 1974).

Vähitellen tutkimustulokset osoittivat, että myös kulttuurisfääri jäsenyyttä 'metropolin' ja 'periferian', ylivalan ja riippuvuuden termein. Kulttuurin kansainvälistymisestä ei seurannut ainoastaan kulttuurituotannon kasvava keskittyminen, vaan myös kansallinen ja kansainvälinen konglomeroituminen. Nämä olivat joitakin niistä 'löydöistä', jotka johtivat 'kulttuuri-imperialismin' teesiin 1970-luvulla suuressa osassa kulttuurin kansainvälisten aspektien kritiikistä tutkimusta.

Samanaikaisesti ja tähän akateemiseen debattiin liittyen kiihtyi poliittinen väittely näistä asioista 1970-luvulla, erityisesti UNESCO:n piirissä. Kolmannen maailman maat, erityisesti sitoutumattomien maiden liikkeeseen kuuluvat, korottivat äänensä 'vanhaa imperialistista struktuuria' vastaan ja vaativat viestintä- ja kulttuuripolitiikan foorumeilla uuden kansainvälisen tiedotusjärjestyksen luomista. Näiden kysymysten suhteellisen nopea, mutta laajalle levinnyt esiinnoisuus on selitettävissä osittain globaalien poliittisten voimien 'voimatasapainon' muutoksista, osittain viime vuosikymmenen aikana tapahtuneen informaation tuotannon ja levityksen kansainvälistymisen kiihtymisestä käsin. Viimeksi mainittuihin seikkoihin liittyy teknologinen kehitys, niin avaruus- kuin tietokoneistetun tietojenvälityksen teknologian kehitys, mikä on tarjonnut yhä tehokkaampia ja kehittyneempiä keinoja kulttuurin tunkeutumiselle kaikenlaisien rajojen yli.

Pohjimmiltaan juuri nämä kehityspiirteet asettavat puitteet Mattelartin kirjalle, joka analysoi monikansallisia yrityksiä hallitsevien